

modum conveniendi, quia unum illorum, secundum illud quo est, dependet ab altero. Relativa enim se mutuo includunt, et ponunt et perimunt, secundum Philosophum » (1). Adde, quod relatio non requirit extrema realiter diversa. Sunt enim quaedam relationes, quæ sequuntur actionem intellectus, sicut est de relatione identitatis et de genere et de specie, et huiusmodi, in quibus nulla est diversitas, nisi quam facit intellectus (2). Nec dubium est præterea, quin relativa medium admittant privativum seu negativum (3).

Reliquæ
oppositiones
participant de
contradictione.

COROLLARIUM 2.um Reliquæ oppositiones participant de contradictione, eoque sunt majores aut minores, quo magis aut minus de illa participant.

Primum patet, quia unum extremum in omni opposito est negotio alterius, eatenus enim duo se excludunt atque inter se reluctantur, quatenus unum non est aliud (4).

Sed et alterum patet, quo enim magis participant de contradictione, eo magis contradictoriis similes erunt. Totum id sic breviter complexus est Aquinas: *Aliæ... oppositiones medium habent, quædam tamen plus, quædam minus, et secundum hoc magis et minus participant de ratione oppositionis contradictoriæ, et consequenter magis et minus opponuntur. Primum enim in quolibet genere est causa omnium, quæ sunt in illo genere, ut patet 10 Metaphys. Et ideo quanto magis aliquæ participant de ratione primi in genere oppositionum, tanto minus conveniunt in medio* (5).

Post
contradictionem
privatio est
maxima

COROLLARIUM 3.um Post contradictoriam maxima omnium oppositio est privativa, succedit deinceps contraria, et minime tandem sequitur relativa.

(1) S. Thom. Opusc. de Quatuor Oppositis, c. 1.

(2) S. Th. ib. c. 3.

(3) Alias differentias relativorum a reliquis oppositis vide apud S. Th. de Potent., quest. 7, a. 8 ad 4.um

(4) Apposite Aquinas: *Contradictio in contrariis et privativis includitur. Sequitur enim, si est album et nigrum, quod sit album et non album; et si est videns et cæcum, quod sit videns et non videns.* 2.º Contra Gent., cap. 25 Adhuc Contradictio.

(5) S. Thom. Opusc. de Quatuor oppositis, Cap. 1.

Ratio primi est, quia privativa maxime imitatur contradictionem, a qua non differt, nisi quia connotat subjectum proprium. Quapropter privatio medium locum tenet inter contrarietatem et contradictionem; hanc tamen ideo non assequitur, quia cum privatio determinet certum subjectum, oppositionem ipsam restringit ad genus et ordinem illius subjecti, dum e converso contradictio oppositionem ad certum genus minime coarctat, sed omnia genera transcendit, totamque entis ac non entis extensionem pervagatur. Et ob hanc rationem, ut modo notabamus, dicunt etiam Logici contradictoria opponi sicut ens et non ens. Sic *videns* et *non videns* oppositionem præ se ferunt maximam, cujus alterutrum extremum necessario convenit cuilibet enti quomodolibet excogitabili, nimirum sive reali sive chimerico; verum *videns* et *cæcum* est dumtaxat casus particularis præcedentis oppositionis, quia *non videns* multo latius patet quam *cæcum*, et ideo *videns* et *cæcum* sunt extrema, quorum alterutrum necessario verificatur, non in *omni re excogitabili*, sed *solum in genere entium aptorum ad videndum* (1).

Succedit deinde contraria oppositio; patet enim ex dictis relativam minimum habere de contradictione.

COROLLARIUM 4.um Hinc facile vides differentiam inter hæc omnia opposita. Nam contraria et relativa oppositio discriminatur ab aliis, quia continet utrumque extremum positivum, aliæ vero duæ alterum extremum habent positivum, alterum negativum. Differunt autem contraria a relativis, primo «quod relatorum utrumque dicitur esse alterius, at contrariorum neutrum alterius esse dicitur. Falsum quippe est *album esse nigri album*, vel *nigrum esse albi nigrum*: dicitur nihilominus utrumque contrarium alteri, quod idcirco notat (Aristoteles), quia reliqua duo opposita non dicuntur mutuo eodem nomine; verbi causa, *cæcitas* dicitur *caerentia visus*, et *visus* non dicitur *caerentia cæcitalis*, item *non sessio* dicitur *negatio sessionis*, et *non e contrario* » (2).

oppositio; et
minima est re-
lativa.

Differentia
inter varias
oppositiones.

(1) S. Th. Op. cit. cap. 2.; Arist. *Metaphys.*, lib. 10, cap. 7; Fonseca in lib. 10 *Metaphys.*, c. 7, paragr. *Privatio vero*.

(2) Conimbric., in Exposit. text. Arist. de Prædicam. c. 10.

Secundo in relativis alterum infert existentiam alterius, non vero in contrariis. Quam differentiam habent quoque relativa cum contradictorie ac privative oppositis (1).

Privativa jam supra diximus, quomodo distinguuntur a contrariis. Qui vero plura cupiat, Suarezium consulat (2).

Contradictoria quoque vidimus quæ discrimine separantur a reliquis.

Contraria vero et privativa in eo discriminantur, quod privativa nequeant habere medium generis ac naturæ, quod in privativis a privatione non fiat regressus ad habitum, secus in contrariis, quamquam quæstio hæc controvertitur apud auctores, quos videre potes, si vacat (3).

CAPUT III.

DE PRÆDICAMENTIS

ET PRÆDICABILIBUS.

41. Quamquam proprium Logici non sit res ipsas, quas tractant scientiæ, enucleare, sed modum tantum sciendi docere; minime tamen ejus limites transgreditur enumeratio atque in certas clases et suprema capita distributio rerum omnium; quæ per terminos significantur et per simplicem apprehensionem intelliguntur, quæque venire proinde in materiam disputationis in qualibet disciplina possunt. Propterea solemne Logicis semper fuit de *Prædicamentis* disserere. *Quilibet terminus, qui sine complexione dicitur, significat substantiam aut quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid aliorum prædicamentorum; et ideo antequam de enuntiatione tractetur, oportet determinare de prædicamentis. Et quia prædicamentum, ut hic sumitur, nihil aliud est, quam ordinatio prædicabilium in ordine*

(1) Vide S. Thom., quest. 7 de *Potent.*, art. 8 ad 4.um

(2) Disp. *Metaph.* 54, sect. 5, n. 7. seqq.

(3) Vide inter alios Suar., disp. *Met.* 45, sect. 2, n. ult. et Conimbrie. De *Prædicam.* c. 10, quest. univ., art. 5.

Plura de his videri possunt apud laudatos auctores.

prædicamentali; ideo ad cognoscenda prædicamenta oportet præcognoscere prædicabilia (1).

Atque ita Logicam Aristoteles a Prædicamentis exorsus est, cui tractatui deinceps Porphyrius suam *Isagogen* præmisit de *Quinque Prædicabilibus* (2), seu *primam institutionem* a doctrina Platonis atque Aristotelis expressam, quæ discipulorum animos ad facilius percipiendam disciplinam de prædicamentis præpararet. Et quoniam *Prædicabile* idem tandem est ac *Universale* quod *logicum* vocant, posteriores Logici non prius ipsam Prædicabilium tractationem aggrediebantur, quam controversiam de *Universalibus* in genere agitassent. Nos vero, qui de his omnibus plene in præsentiarum disputare non possumus, sed quantum sufficit ad eorum, quæ sequuntur, intelligentiam; declarata breviter *Prædicabilis* ratione, ipsa deinceps Prædicabilia singillatim, ac demum Prædicamenta leviter delibabimus, ubiorem de his rebus disputationem in propriam opportunioremque sedem remittentes. Verum prius ante omnia explicare oportet quid sit *prædicatio*.

ARTICULUS I.

Quid sit prædicatio.

42. Prædicatio est *affirmatio aut negatio alicujus de aliquo*; quare peragitur ope judicii, agente Angelico Doctore: *Prædicatio est quoddam, quod completur per actionem intellectus componentis et dividendis, habens tamen fundamentum in re ipsam unitatem eorum, quorum unum de altero dicitur* (3).

Duplex est prædicatio: *ordinata* atque *inordinata*. *Ordinata* seu etiam *naturalis* est, quæ rei naturæ congruit. *Inordinata*,

Definitio
prædicationis
logicæ.

Duplex est:
ordinata
naturalis et
inordinata.

(1) S. Thom., vel quicumque sit Auctor *De Totius Logicæ Aristotelis Summa*, in Proœmio.

(2) Notat Porphyrius in sua præfatione ad *Isagogen*, tractationem hanc de Prædicabilibus tum ad doctrinam Aristotelis de Prædicamentis necessariam esse, tum utilem ad definitiones assignandas, ac omnino ad divisiones demonstrationesque conficiendas. Vide quæ in hanc rem scribit Toletus. Cfr. Conimbrie. ac P. Anton. Rubio in eumdem locum.

(3) Opusc. de *Ente et Essent.*, cap. 4 fin.

seu non naturalis est, quæ aliter se habet. Porro congruit in primis rei naturæ, ut quælibet res de seipsa dicatur, sicut enim unumquodque maxime secum est unum seu identicum, ita naturæ maxime consentaneum est, ut de seipso enuntietur. Secundo convenit naturæ, ut id quod est quasi forma dicatur de eo, quod illi velut materia subjiciatur. Quo fit, ut duo sint naturalium prædicationum genera, prædicatio *identifica* et *directa*. Identica est, in qua enuntiat omnino idem de eodem, ut *Plato est Plato, gladius est ensis* (1). Directa est, in qua id quod est quasi forma, prædicatur de eo, quod se habet illius comparatione ut materia, ut cum *animal* enuntiat de *homine, album de nive etc.* (2)

Prædicatio non naturalis seu inordinata est, quæ rei naturæ minime convenit. Ea vero duplex habetur, una *contra naturam*, sive *indirecta*, in qua subjectum exprimit id, quod est forma vel quasi forma prædicati, ut si dicas: *Animal est homo, album est nix*. Altera est *præter naturam* sive per *accidens*, cum videlicet nec id, quod prædicatur est forma ejus, quod subjicitur, neque e contra, sed ambo sunt quasi formæ unius tertii, ut si dicamus: *album est dulce, vel dulce est album*; ubi neque *dulce* est forma nec materia *albi*, sed utrumque est forma ejusdem lactis (3).

essentialis
et accidentalis.

43. Prædicatio naturalis subdividitur in *essentialem* et *accidentalem*. Potest enim unum de alio prædicari *essentialiter* et *accidentaliter*, et quemadmodum loquuntur Logici, in *quid* et in *quale*. Essentialiter prædicatur id, quod ad essentiam pertinet subjecti, ut de homine *animal* et *rationale*. Accidentaliter prædicatur id, quod non pertinet ad essentiam subjecti, ut de

(1) Hanc tamen prædicationem identicam Cardinalis Toletus (loc. cit.) vocat inordinatam *præter ordinem*; duplicem enim distinguit prædicationem inordinatam, aliam *contra*, aliam *præter ordinem*. Cfr. quæ idem Toletus ibid. quæst. 1.^a de *prædicatione identica* scribit, et Cfr. Suar. disp. 34, *Metaph.*, sect. 1 n. 7.

(2) Itaque prædicationes directæ sunt prædicationes notionum *superiorum de inferioribus, connotativorum de absolutis, accidentium de subjectis et differentiarum de speciebus propriis*: hæc enim omnia invicem comparantur instar formæ ad materiam.

(3) Ita fere ad verbum Conimbric, quæst. 1.^a in *Præfatione Porphyrii*, art. 4. Cfr. Fonseca, *Instit. dial.*, lib. 2, cap. 1; et Tolet. in cap. de *Genere*, paragr. *De individuo*, quæst. 2.

eodem homine *album* vel *doctum*. Ea vero dicuntur prædicari in *quid*, quæ apte redduntur, cum *quidnam* res aliqua sit, quæritur, ut *virtus de justitia*. Ea autem in *quale*, quæ apte redduntur, cum quale aliquid sit, quæritur, ut v. g. *album de lilio, nive, cyano, rationale de homine*.

Hæc duæ divisiones, licet prima fronte videantur identicæ, nihilominus, ex communi veterum Logicorum usu, diversæ sunt. Nam quamquam omnis prædicatio in *quid* sit essentialis, ut patet, non tamen omnis prædicatio in *quale* est accidentalis, sed sunt prædicationes in *quale* omnino essentialis. Et ratio est, quia sæpe quærenti, qualis res aliqua sit apte respondetur per aliquid, quod ad ejus essentiam pertinet: quemadmodum, si quis sciscitetur, *quatenam animal sit homo*, recte repones, esse *rationale*. Unde ad distinguendam prædicationem essentialem in *quale* ab accidentali, primam vocabant veteres in *quale quid*. Est ergo prædicatio in *quale quid*, illa, in qua res ipsa significata est essentialis illi de quo prædicatur, modus tamen prædicandi est instar *accidentis* et *connotativi*. Talis est generatim prædicatio differentie specificæ de ipsa specie. Et sic differt a prædicatione in *quid* et in *quale*, tamquam medium quiddam inter utramque. In illa enim et ratio essentialis est subjecto et modus significandi est substantivus, in hac autem et ratio significata accidentalis est, et modus quoque significandi instar accidentis respectu subjecti (1).

Prædicatio in
quale quid.

Prædicatio accidentalis dividitur in *necessariam* et *contingentem*. Ea porro prædicantur necessario, quæ licet non pertinent ad essentiam subjecti, ab ea tamen naturaliter fluunt, et abesse nequeunt, ut quod homo sit *risibilis*, capax *disciplinæ*. Ea vero prædicantur contingenter, quæ ita subjecto competunt, ut possent etiam non competere, ut quod hæc charta sit *alba*, quod homo sit *armis indutus* etc. Hæc enim et similia negare atque auferri possent de subjecto, quin idcirco in suis essentialibus naturæque consentaneis notis corrumperetur (2).

(1) Vide inter opera S. Thomæ Opusc. de *Summ. totius Logicæ Aristot.*, tract. 1, cap. 2, de *Genere*, in fine; Conimbric. loc. cit. q. 1.

(2) Cfr. Auct. Opusc. *Summ. totius Logicæ Arist.*, tract. 4, cap. 8; Fonseca, *Inst. dialect.*, lib. 2, cap. 2.

Prædicatio
per se et per
accidens.

Prædicatio dividitur etiam in *per se* et *per accidens*; verum de prædicatione *per se* commodius agetur in Logica Majori (1).

ARTICULUS II.

Quid et quotuplex Prædicabile.

Quid
Prædicabile.

44. Nuper inuimus Prædicabile idem sonare ac *Universale logicum*. Est autem Universale logicum *quod de pluribus aptum est prædicari* (2). In qua definitione tria veniunt declaranda: α) Universale esse *unum quiddam*; β) *aptum prædicari*; γ) *de multis*.

α) Universale seu prædicabile est *unum quiddam* et nomine et ratione, id est *univocum*. Ad universale enim non sufficit unitas vocis, qua plura quomodolibet designentur, ut usu venit in æquivocis, sed requiritur identitas rationis significatæ. Unde remouentur a ratione universalis termini complexi et æquivoci, non modo a casu, sed etiam a consilio seu analogi, saltem ex communi sententia (3).

β) Ad universale requiritur *aptitudo* ut de pluribus prædicetur. Neque enim opus est, ut actu prædicetur, sed ut *possit* prædicari de multis et quidem prædicatione naturali et directa, vera et affirmativa. «Est enim universale quoddam totum respectu partium sibi subjectarum; totum vero, auctore Philosopho, est veluti partium forma; quare de illis affirmative et vere dicatur, oportet. Quod namque in subiecto est, vere de illo affirmatur. Atque ita per hanc partem excluduntur omnia, quæ negative aut falso aut non naturaliter prædicantur; sive contra sive præter naturam» (4).

γ) Universale demum prædicabile est *de pluribus*, quod intelligi divisim et singillatim, ita ut in singulis insit multiplicata physice ratio illa una et identica, vocabulo communi significata. Ex huius defectu conditionis *Deus* nequit esse prædicabile seu universale logicum, quia licet prædicetur de

(1) Cum sermo erit de Demonstratione.

(2) Arist. *Periherm.* seu de *Interpret.*, c. 5. (al. c. 7.)

(3) Vide Conimbric. in *Isagog. Porphy.* quæst. 1, a. 4; Tolet. *ibid.* quæst. 1; Suarez disp. *Met.* 6., sect. 8, n. 11, 12.

(4) Conimbric. loc. cit.

tribus Personis, tamen non significat in illis naturam multiplicem, sed eandem physice ac numerice. Ex communissima etiam ratione loquendi termini transcendentales non sunt universalis seu prædicabilia. Ut vides, prædicabile seu universale logicum idem est ac terminus universalis, de quo superius.

45. Jam quinque sunt prædicabilia, *genus, species, differentia, proprium et accidens*, ex quibus tria priora expriment prædicationes rei essentielles, reliqua duo accidentales. Ut vero ratio singulorum ac natura facilius intelligatur, animadvertendum est in primis, quod attinet tria priora, cum auctore Opusculi de *Summa totius Logicæ Aristotelis, quod una et eadem res per suam essentiam cum essentia alterius rei habet aliquam conformitatem seu convenientiam, et aliquam difformitatem realem, quæ conformitas vel difformitas potest esse maior vel minor per comparisonem ad diversas res. Verbi gratia, Socrates per essentiam suam, quæ est ex hac anima et hoc corpore, conformatur Platoni et huic equo et huic plantæ. Socrates enim per suam essentiam est rationalis, sensibilis et vivus. In omnibus his tribus est conformis Platoni: huic autem equo est conformis in duobus, scilicet in sensibili et vivo, et in uno est difformis, quia in eo est realiter rationale, quod non est in hoc equo; huic vero plantæ conformis est in uno, scilicet in vivo* (1).

quotuplex.

Jam quamquam hæc omnes rationes, quibus aliæ et aliæ res vicissim et conveniunt et discriminantur, realiter in essentia uniuscujusque unum sint atque idem, intellectus tamen distinctis actibus intelligere potest, ac porro solet, ope virtutis abstractivæ, qua gaudet. Ex quo intelligendi modo fit, ut plenæ rerum essentiæ considerari possint velut coalescentes ex diversis partibus, non quidem realiter, sed mente tantum distinctis; inter quas aliæ sunt unicuique rei propriæ, aliæ vero pluribus communes. Et propriæ quidem essentiam constituunt, contrahendo illam ac determinando et perfectionem rebus peculiarem et characteristicam imprimendo: unde res quæ per alias notas communes similis illis erat, jam ab illis per ejusmodi notas proprias secernatur. Quamobrem si

(1) De *Totius Logicæ Arist. Summ.* tract. 1, cap. 2.

notas has cujuslibet rei, tum communes tum proprias ac peculiariæ, inter se comparemus, videbimus profecto proprias concipi posse instar actus ac formæ determinantis ac perfectientis, communes autem instar materiæ, subjecti vel potentia determinabilis ulterius ac perfectibilis.

Itaque notæ illæ vel rationes propriissimæ per quas discriminantur res *solo numero* diversæ, vocantur *differentia individuantes*. His vero neglectis, notæ illæ, quæ constituunt integram essentiam communem pluribus rebus solo numero discrepantibus, dicitur *species* illarum omnium. Hæ porro species constituuntur in proprio gradu per aliquam rationem seu notam solis illis propriam, quæ vocatur *differentia specifica*, et per aliam rebus etiam aliarum specierum communem, quæ nomen accepit *generis*. Exemplo rem illustremus. Si aciem mentis convertamus in homines per comparisonem ad reliqua, quæ ipsam circumstant, in primis occurrent ipsa individua humana, quæ differunt inter se lineamentis quibusdam specialibus. Atque hæ vocantur *differentiæ individuales*, quæ modo ad nostram considerationem non pertinent. His ergo præcisis quid remanet illis omnibus individuis commune, ac de illis prædicabile tamquam integra singulorum essentia? *humanitas*: en *speciem* humanam. Natura porro integra hominis conflatur ex *animalitate* ac *rationalitate*. Et *animalitas* quidem homini cum multis aliis rebus ab eo diversis communis est, *rationalitas* vero propria sibi et peculiaris: illa ergo *generis*, hæc rationem habet *specificam differentiam*.

Quæ cum ita sint, facile jam capies definitiones generis, speciei ac differentia specificæ, quas subjicimus. Genus est *ratio, quæ de pluribus prædicari potest, tamquam pars eorum essentia determinabilis per aliam* (1): v. g. animal quod prædicatur tamquam aliquid essentielle de homine, actuandum tamen et determinandum per aliud ad esse proprium hominis.

(1) Itaque analogiam habet cum hac acceptione philosophica vulgaris illa notio, qua *genus* designat communem aliquam stirpem, unde plures originem ducunt, ut *genus* Heraclidarum (Cfr. Porphyrii *Isagog.* cap. 1).

Differentia est ratio, quæ de pluribus prædicari potest tamquam pars essentialis determinativa. Species demum est *ratio quæ de pluribus prædicari potest tamquam integra eorum essentia* (1).

differentia,
species.

Differunt ergo hæc tria inter se, quia genus et species prædicantur essentialiter et *in quid*, nimirum instar formæ absolutæ ac substantive, differentia vero prædicatur quidem essentialiter sed *in quale*, seu instar formæ adjacentis alteri. Et genus prædicatur *in quid* incomplete, id est instar partis, species autem complete ac instar totius essentia (2).

Tum autem genus, tum species ac differentia dividuntur in *suprema, media et infima*.

Genus supremum est, quod supra se nullum aliud genus habet latius patens, v. g. *substantia, quantitas*; genus infimum e converso est, quod infra se non habet aliud genus, sed tantum species, ut *animal* respectu *hominis*, et *virtus theologica* respectu *fidei, spei et charitatis*. Medium denique genus est, quod tum supra, tum infra se habet alia genera; sicut *corpus* quod latius patet quam *animal* et minus quam *substantia*; itemque *virtus*, quæ media est inter supremum genus *qualitatis* et varia genera virtutum. Medium atque infimum genus vocantur quoque *subalterna*.

Genus
supremum,
medium seu
subalternum et
infimum.

Genus dividitur præterea in *proximum et remotum*. Proximum est illud, sub quo species immediate ac proxime continetur, ut *animal* respectu hominis: remotum, sub quo species aliqua mediate ac remote continetur, ut *substantia* vel *vivens* respectu ejusdem hominis.

Species suprema est, quæ non habet supra se aliam speciem, sed solum genus; velut *corpus, spiritus*. Infima, quæ vocatur etiam *specialissima* est ea, quæ dividi in alias species inferiores nequit, sed tantum habet infra se individua; v. g. *species humana*. Media est, quæ supra et infra se habet alias species, quæ proinde respectu superiorum est species, et respectu inferiorum genus: talis est species *viventis, animalis* etc.

Species
suprema, media
et infima seu
specialissima.

(1) Vide Sylvest. Mauri, *Quæst. philos.*, t. 1. quæst. 377. Cfr. PP. Georg. Rhodes et Andreas Semery in propriis locis, de hac materia.

(2) Relationes inter genus, speciem ac differentiam explicat ex Arist. S. Thom. 3.º *Metaph.*, lect. 8.

Differentia,
suprema, media
et infima.

Tria hæc
prædicabilia
aliter
ex Porphyrio
definiuntur.

Demum differentia specifica est *suprema, media vel infima*, quatenus adjuncta generibus conflert speciem supremam, mediam et infimam.

46. Paulo aliter definit genus, speciem ac differentiam Porphyrius (1). Genus nempe est *id, quod de pluribus specie differentibus prædicatur in quid*, ut *animal* respectu hominis et equi, *vivens* respectu eorundem et plantæ (2).

Species dupliciter describi potest ex Porphyrio, vel quatenus in propositione *subiicibilis* est, seu per ordinem ad genus, quod de ipsa prædicatur; vel quatenus *prædicabilis* est, seu per ordinem ad individua de quibus species prædicatur. Quatenus ergo *subiicibilis* est, species definitur *id quod subijcitur generi, et de quo genus prædicatur in quid* (3). In qua declaratione omnia plana sunt. Et quamquam videas speciem describi per genus, cum nuper genus ipsum per speciem explicatum fuerit, id hic vitium esse minime reputatur; propterea quod genus et species relativa sint; relativa autem, quemadmodum esse alterum sine altero nequeunt, sic nec cognosci nec definiri prout talia (4). Rem tamen ipsam facile intelliges, si advertas, quando duæ rationes universales ita se mutuo respiciunt, ut una latius pateat altera, deque ea possit prædicari *in quid*, primam esse genus et alteram ejusdem speciem.

Secundo species, prout prædicabilis est, definitur *id quod de pluribus numero differentibus, seu individuis, prædicatur in quid* (5). Quæ definitio, ut notat ipsemet Porphyrius, infimæ dumtaxat speciei proprie convenit; hæc enim sola de solis individuis prædicari potest in quid.

(1) *Isagog.* cap. 1.um

(2) Egregie definitionem hanc exponunt ac tuentur Conimbric., tum in *Commento textus Porphyrii*, tum in adjecta *questione prima*.

(3) Bina membra hujus definitionis velut totidem diversas definitiones accipiunt Ammonius, Albertus M., Cajetanus alique apud Conimbric. (in *Commentar. hujus textus Porphyrii*.) Hi tamen DD. et Rubius, Maurus (*Quest. philos.* tom., quæst. 37) et alii unam tantum integram definitionem omnibus illis verbis existimant contineri; idque valde probabile videtur Toletæ.

(4) Vid. Conimbric. loc. cit., q. 1, a. 1., ubi hæc alique difficultates egregie dissolvuntur.

(5) Conimbric. ib.

Denique differentia generatim est id, quo res aut a se ipsa in alio et alio tempore, aut ab alia re differt. Triplex esse potest, *communis, propria et maxime propria*. Communis est, quæ nec ad rei essentiam pertinet, nec inseparabile ab ea est, v. g. *stare*, vel *sedere*, *album* vel *doctum* vel *simum* esse respectu hominis. Propria est, quæ inseparabilis quidem est a re, ad essentiam tamen ipsius minime spectat; ut *risibilitas* respectu *hominis*, *latrabilitas* respectu *canis*. Maxime propria, quæ et *specificæ* dicitur, est quæ non modo inseparabilis est, sed ad essentiam quoque rei pertinet, v. g. *rationalitas* respectu hominis (1). Præter has datur alia differentia, quæ *individualis* vocatur, per quam nimirum duo individua ejusdem speciei inter sese distinguuntur. Cæteris ergo prætermittis, agimus nos nunc de differentia *specificæ* dumtaxat.

Tripliciter autem describitur a Porphyrio differentia, pro triplici ejusdem munere. Differentia enim *constituit* speciem, *dividit* genus, et *prædicatur* de specie certo quodam modo. Itaque primo ex officio constituendi speciem differentia est: *id quo species suum genus excedit*, intellige excessu essentiali, ut distinguatur a differentiis non specificis, per quas species excedunt excessu accidentali, dumtaxat. «Dicitur vero species per differentiam excedere genus secundum essentiam, quia species coalescit ex genere et differentia, quemadmodum ens naturale ex materia et forma... ita ut genus se habeat instar materiæ, et differentia instar formæ. Ut ergo totum ens naturale plus includit in essentia, quam sola materia, ita species amplius habet, quam genus, differentiam nimirum specificam» (2).

Secundo ex munere ac modo prædicationis differentia describitur a Porphyrio: *id quod de pluribus specie differentibus prædicatur in quale quid*. Verum hæc definitio, ut recte observat Fonseca (3), non complectitur eas differentias, quæ

(1) Duæ priores differentię, derivantur ex aliquo accidenti; prima quidem ex accidenti communi, quod quintum prædicabile constituit; altera vero ex accidenti proprio seu quarto prædicabili, de quo mox est dicendum.

(2) Conimbr. in *Comment. text. Porphyrii*. paragr. *Has itaque definiunt.*

(3) *Instit. Dialect.* lib. 2., c. 5.

Triplex munus
differentię.

proxime species infimas constituunt (nimirum differentias infimas), ut *rationale*. Omnes tamen complectetur, si expunxeris illud: *differentibus specie* (1).

Tertio demum ex munere dividendi genera in species subjectas definitur differentia, *id quod suapte natura, ea quæ sunt sub eodem genere, separat*, hoc est, facit essentialiter inter se discriminari.

Hinc vides, cur differentia vocetur constitutiva speciei et divisiva generis, et quomodo se habet respectu utriusque.

His puto satis intelligi posse naturam trium prædicabilium essentialium; cætera enim quæ de his disputantur ad Majorem Logicam esse reservanda censemus.

Quid proprium: 47. Verum jam gradum ad reliqua duo prædicabilia faciamus. Atque in primis *Proprium* in hac materia non sumitur per oppositionem ad *metaphoricum*, sed prout distinguitur a *communis*. Et quadrifariam accipi ex Porphyrio potest: α) pro eo quod *soli* alicui speciei convenit, non tamen *toti*; ut esse *mathematicum* aut *astronomum* proprie accidit homini *soli*, sed non *omni*: β) pro eo quod *toti* speciei convenit; sed non *soli*; ut *bipedem esse* convenit *omni* homini, sed non *soli*: γ) pro eo quod convenit *soli* et *toti* alicui speciei, sed non semper; sic homini competit loquela uti, sed non semper: δ) pro eo quod convenit *soli* et *toti* speciei ac semper, ut eidem homini competit *risibilem* esse. *Proprium* hoc ultimo sensu dicitur *converti* cum specie (2), quia æque patet ac species. Unde si propositio aliqua conficiatur in hac quarta acceptione, quoniam tantum ambit prædicatum, quantum subjectum, potest converti propositio illa ita, ut prædicatum transeat in locum subjecti et subjectum in locum prædicati cum eadem extensione: v. g. *omnis homo est risibilis*, convertitur in hanc: *Omne risibile est homo* (3).

Proprium itaque in quarta hac sumptione est strictissime quartum prædicabile. Nam *proprium* prout est quartum præ-

(1) Eadem est sententia Card. Francisci Toleti. (In Comment. de Differentia, parag. *Quæstiones seu dubia quædam.*) P. Ant. Rubii (Logic. Mexic., De different., quest. 7), et Conimbric. (De Differentia, q. 2. a. 1), qui eam communem appellant.

(2) Cfr. Arist. i. *Topicor.* c. 4.

(3) Vide Auctorem Opusc. *Totius Logic. Arist. Summ. tract. 1, c. 7.*

dicabile debet esse distinctum a reliquis omnibus prædicabilibus. Et a primis quidem tribus prædicabilibus differt in eo, quod non prædicetur *essentialiter* de subjecto; et in hoc convenit cum quinto prædicabili. Differt autem ab hoc, quia *proprium* est aliquid quod *necessario* inest, et prædicatur de pluribus. Et nihil de pluribus necessario prædicari potest, si non pertineat ad eorum essentialiam, nisi sit aliquid fluens a principiis essentialibus seu specificis illorum (1). Hinc factum est, ut etiam vulgus nomine *proprii* aut *proprietas* intelligat aliquid, quod se habeat instar characteris peculiaris et distinctivi cujuslibet rei, qui proinde *omni soli* et *semper* conveniat, necesse est.

Definiri ergo *proprium* potest id, quod convenit *omni, soli* et *semper* et *conversim* de re prædicatur. Debet convenire *omni* et *semper*, quia cum *proprium* fluat ex principiis essentialibus ac specificis cum quibus necessaria ligatur connexionem, semper et in omnibus individuis alicujus speciei debet inesse.

Dicitur *proprium* convenire *soli* alicui speciei, quia *Proprium* consequitur essentialia principia cujuslibet rei; propria vero cujuslibet rei essentialia principia sunt illa, quæ speciem illius constituunt. Cum autem singulæ rerum diversarum species suos distinctos gradus habeant essentialium perfectiorum, debent quoque singulæ suas distinctas habere proprietates. Itaque *Proprium soli* alicui speciei competat, necesse est (2) *Sciendum est autem, quod licet Proprium* stricto modo sumptum, *solum conveniat uni speciei specialissimæ, tamen largo modo nihil prohibet proprium etiam convenire speciei subalternæ, quæ videlicet potest esse genus* (3).

Atque ex his patet etiam, cur *Proprium conversim* dicatur de re, quia cum exprimat prædicatum conveniens *omni* et *soli* subjecto ac *semper*, tam late patet ac ipsum subjectum.

Definiri quoque solet *proprium id quod de pluribus prædicatur in quale accidentaliter ac necessario*: aut etiam, *quod de pluribus prædicatur tanquam quiddam necessario fluens ab eorum essentialia*.

(1) Id. Ibid. c. 6.

(2) Vid. Auctorem Opusc. nuper. cit., ibid. c. 7.

(3) Id. ibid.

Definitio
proprii in stricta
acceptione.

quadrupliciter
sumi potest.

Ex his duo facile colliges α): Proprium seu proprietatem esse indicium prodens et quodammodo manifestans latentem rei essentiam, est enim quasi surculus ab illa pullulans. Et quoniam singulæ essentia, pro diversis suis gradibus ac differentis, diversis quoque ornantur proprietatibus, ideo definitio et argumentum ex proprietatibus depromptum, quando rei essentia in se videri nequit, aptissimum est præsidium, quod ad eam cognoscendam imbecillitati nostræ suppetit in hac vita.

β) Colliges etiam cur proprium dicatur prius convenire speciei, et posterius individuis. Nam de his quidem prædicatur proprium necessario, verum non præcise quia sunt *alia individua*, sed quia *tali* gaudent *essentia*. Sic *risibilitas* prædicatur de specie humana et de individuis: hæc vero non dicuntur risibilia, quia sunt *Petrus* et *Paulus* etc., sed quia sunt *homo*; nimirum non ratione individuationis, sed ratione speciei ad quam pertinent (1).

Quid Accidens.

48. Tandem *accidens* sumi potest vel in sensu metaphysico vel in sensu logico. In sensu metaphysico est totum id, quod in sua entitate non est substantia: Metaphysici enim dividunt ens generatim in duas classes, in ens *per se stans*, seu non indigens alio tamquam subjecto, cui debeat inhærere ad existendum, idque vocant *substantiam*; et in ens *existens in alio* tamquam *subjecto*, et id appellant *accidens*. Hæc ergo denominatio accidentis metaphysici desumitur ex modo quo res in sua physica realitate existit in rerum natura. Et de hoc accidenti sermo erit in Ontologia.

Accidens vero quod quintum prædicabile constituit, vocatur *logicum*, ac describi potest, *id quod de pluribus prædicatur in quale, non necessario sed contingenter*: seu *id quod de pluribus prædicatur tamquam aliquid contingentem superveniens eorum essentia*: ut si de *homine* prædices, quod sit *albus*. Quare percipies denominationem *accidentis logici* desumi, non ex eo quod aliquid est in sua physica entitate; sed ex eo quod non est de essentia eorum de quibus prædicatur (2), sed contingenter ipsis inhærens. Unde dantur acci-

(1) Vide Opusc. De totius Logicae Aristot. Summa, loc. nup. cit. cap. 7.

(2) Vide Opusc. cit. ib. cap. 6.

dentia metaphysica quæ logice sunt genus vel species vel proprium, quia licet in sua natura sint aliquid accidentale seu non substantiale, respectu tamen subjecti, de quo prædicantur; sunt aliquid ad ejus essentiam spectans vel fluens ab illa. Sic *color* v. g. est accidens quoddam metaphysicum, sed respectu *albedinis*, ratio coloris *genus* est: itemque *risibilitas* et *quantitas* in se quidem accidentia sunt, at vero prima respectu *hominis*, et altera respectu *corporis*, proprietates sunt, non vero pura accidentia logica. Et e converso fieri bene potest, ut id quod est substantia metaphysice, sit accidens logicum; quemadmodum sunt logice accidentales istæ prædicationes, *homo vestitus* et *altare deauratum*. Quamquam enim *vestis* in se sit substantia, est tamen accidens logicum homini, qui ea induitur; et *aurum* licet sit et ipsum substantia quædam, nihilominus est accidens logicum altari, quod ab eo denominatur deauratum.

Conveniunt ergo proprium et accidens logicum in eo, quod utrumque sit aliquid extra essentiam aut substantiam subjecti, de quo prædicatur, positum. Differunt tamen in multis: α) quia proprium, secus atque accidens commune seu logicum, *omni* alicui speciei et *semper* et convertibiliter inest, modo jam declarato. β) Proprium abesse nequit absque subjecti corruptione, potest vero accidens, quod propterea etiam definitur a Porphyrio *id quod contingit eidem inesse et non inesse præter subjecti corruptionem* (1). Quamquam enim negatio proprietatis *formaliter* non est negatio essentia quippe quæ distincta supponitur ab illa; tamen *indirecte* et ex consequenti, negatio vel absentia proprietatis importat negationem essentia. Cum enim proprietas convenit *semper omni* habenti essentiam, ubi deest proprietas aliqua, ibi jure negatur adesse essentia, unde talis proprietas naturaliter pululat. Atque hæc est causa, ut nunc obiter dicamus, cur

Discrimen
proprii
ab accidente.

(1) Notat autem Porphyrius ejusque commentatores, cum dicitur, *accidens abesse a subjecto posse absque ejusdem corruptione*, intelligendum id esse de separatione mentali, non autem de reali. Sunt enim accidentia quedam, quæ subjectum semper naturaliter afficiunt, sicut nigredo corvum et cyenum albedo. Tamen per mentis præcisionem aut etiam negationem omne accidens absque subjecti destructione separari potest. Id quod de proprio dici nequit.

philosophi ex certis proprietatibus ad certas assignandas essentias firmissimo argumento assurgant. γ) Additur et alia differentia, quod proprium prius convenit speciei, et posterius individuis... oppositum autem est de accidente communi. Si enim proprium respicit individua in quantum participant formam specificam, per prius ergo verificatur de specie, quam primo respicit, quam de individuis, et per consequens individuis convenit, quia convenit speciebus. Accidens autem cum non respiciat subjectum, nisi ratione inhærentiæ, et per prius convenit substare individuis, quam secundis substantiis (i. e. essentiali specificæ). Accidens ergo convenit speciei ratione individui (1).

Cur quinque
int omnino
prædicabilia.

Nunc intelligere poteris, cur quinque sint prædicabilia, nec plura nec pauciora. Nam quælibet ratio universalis prædicatur de subjecto aut in quæstione *quid est*, aut in quæstione *quale est*. Si primum, vel importat integram naturam eorum, de quibus prædicari potest, et tunc habetur *species*, vel partem tantum naturæ et vocatur *genus*. Si vero prædicatur in quæstione *quale*, aut exhibet aliquid subjecto essentiali, et est *differentia specifica*; vel accidentale; et tunc vel prædicatur tamquam aliquid necessario conveniens subjecto, vel solum contingenter et habentur reliqua duo prædicabilia, *proprium* et *accidens*.

Paulo aliter eandem rem sic probabis. Quidquid de alio prædicatur, vel est ei essentiali, vel non. Si essentiali, vel ideo quia exprimit totam ejus essentialiam, vel quia partem tantum, sive determinabilem et magis generalem ac rebus quoque aliarum naturarum communem, sive determinantem ac propriam. Si primum contingat, habetur *species*; si secundum, *genus*; sin tertium, *differentia specifica*. Si vero id quod de pluribus prædicatur, non sit ipsis essentiali, vel fluit ab eorum essentialia necessario et convertibiliter, ac vocatur *proprium*; vel contingenter dumtaxat illis advenit, et nomen habet *accidentis* (2).

(1) Vide Auct. Opuse. cit. cap. 7.—Porphyr. c. 6. *Isagog.* ejusque Interpretes.

(2) V. Albertum M. De *Prædicabilibus*, tract. 2, cap. 1: *Suar. disp. Met. 6, sect. 8, n. VII.*—Plura dabunt Porphyrius ejusque Commentatores.

ARTICULUS III.

De Prædicamentis.

49. Quod græci Philosophi *κατηγορίαν*, latini dixere *Prædicamentum*; cujus vocabuli auctor inter latinos, si fidem adhibeamus Conimbrincensis (1), fuisse videtur Bœtius. *Categoria* vero quamquam spectata nominis forma, significare possit actionem prædicandi, seu prædicationem (2); apud Philosophos tamen pro re ipsa quæ prædicatur, accipi consuevit (3).

Quid
prædicamentum
secundum
vocem.

«Prædicamentum igitur spectata nominis etymologia illud est, quod de aliquo prædicatur; et quia decem summa genera primo et quasi per antonomasiam prædicantur de primis substantiis (individuis), quæ habent præcipua prædicamentorum fundamenta, decem prædicata seu prædicamenta dicuntur, ut voluit D. Damascenus (4). Verum quia non sola prima genera, sed quæcumque sub illis continentur aliqua ratione, de primis substantiis enuntiantur, extensum est vocabulum ad totam seriem ex summo genere, intermediis speciebus ac individuis, significandam. In qua significatione usurpavit hoc

(1) Commentar. in lib. *Categor. Arist., Proam.*, Paragr. *De hujus libri auctore et inscriptione.*

(2) Nemo ignorat *κατηγορίαν* primo et proprie sonare *accusationem*, sed deinde accepit quoque significationem *prædicationis*. Hinc «Demonax in Herminium Peripateticum ex ambiguitate vocis, quod *categoria* vel prædicamentum vel accusationem significet, ita ludit. *Equidem arbitror, Hermini, te non indignum decem categoriis, id est, decem accusationibus.*» Rosselli *Summa Philosophica*, t. 1, quæst. 12, n. 624 in nota.

(3) «Hac ratione, inquit Fonseca (in lib. 5 *Melaph.* c. 7, quæst. 1, sect. 2), vocat Augustinus, vel quisquis sit auctor libri de *Decem Categoriarum* (cap. 1) *animal categoriam substantiæ, et disciplinam, categoriam qualitatis.* Damascenus (in lib. de *Dialectica* cap. 20) *categoriis* inde nuncupatas affirmat, quod de aliquo dicantur, quo pacto idem est *κατηγορία* atque *κατηγορία*, quod Cicero (lib. 4, *Tuscul.* quæst.) definit esse *id quod de aliquo aut aliquibus dicitur.* Lege etiam Isidorum (lib. *Etymologiar.* c. 27). Atque in hac significatione sumitur apud nos *Prædicamenti* nomen.»

(4) De *Dialectica* cap. 20.

nomen Porphyrius cap. de *Specie*, cum dixit in singulis prædicamentis esse singula prima genera, alia intermedia, species infimas et individua» (1). Eandem duplicem prædicamenti acceptionem testantur etiam Fonseca (2), Toletus (3) aliique (4).

Definitio realis.

Itaque ut utramque hanc acceptionem in unam colligamus, describi prædicamentum potest cum Fonseca et Conimbriensibus: *generis alicujus summi et eorum, quæ sub ipso sunt, naturalis dispositio, seu series*. Nimirum omnia quæcumque sunt, aut esse possunt, habent rationem entis, in qua omnia conveniunt, licet infinita propemodum inter sese varietate separentur. Si quis tamen attente consideret universitatem entium, deprehendet profecto illorum nullum esse, quod cum multis aliis cognitionem et convenientiam, sive in entis ratione, sive in quibusdam aliis præterea notis, pluribus aut paucioribus, non habeat. Itaque dignum Philosopho erit opus, res omnes eo modo cognatas in distinctos ordines seu classes concludere, atque ita distribuere, ut sub supremo singularum harum classium genere, naturali atque ordinata serie collocentur per gradus suos reliqua genera et species subalternæ usque ad infimam, atque adeo usque ad ipsa individua. Hoc modo rerum omnium quasi genealogica schemata confici possunt, in quibus singulis individuis diversorum entium propria familia secundum cognationes suas assignetur sub uno omnium communi stipite seu capite supremo. Series igitur ejusmodi rationum realium (5), vel a supremo genere gradatim descendens ad individua, vel ab individuis ascendens ad supra genera, nomen habet *Prædicamenti* (6).

(1) Conimbri., loc. nuper cit. in cap. 4, quæst. 2 art. 1.

(2) *Institut. Dialect.* lib. 2, cap. 8, Cf. in lib. 5 *Metaph.* c. 7, q. 1, sect. 2.

(3) In Aristotelis *Categor.* sub fin. expositionis *Proœmii*.

(4) Ita etiam fortasse auctor *Opusc. De totius Logicæ Arist. Summa* in præmio collat. cum tract. 2, cap. 1.

(5) Entium enim fictorum et chimæricorum non sunt prædicamenta.

(6) Exemplo rem vivide illustrat Seneca (epist. 59): *Homo species est, equus species est, canis species. Ergo commune aliquid querendum est his omnibus vinculum, quod illa complectatur, et sub se habeat. Hoc quid est? Animal. Ergo genus esse capit omnium horum, quæ modo retuli, hominis, equi, canis, animal. Sed sunt quædam*

Hinc nemo non videt prædicamentorum utilitatem tum ad definitiones ac divisiones, tum ad demonstrationes conficiendas, cum sint velut totidem scrinia, in quibus rerum omnium rationes ordinate dispositæ asservantur. Ideo Quintilianus (1) prædicamenta vocavit *elementa, circa quæ versari videatur omnis quæstio*. Et Boetius Aristotelis categorias commendans: *Rerum diversarum, inquit, interminatam infinitamque multitudinem decem prædicamentorum paucissimis numerositate conclusit* (Aristoteles); *ut quæ infinita sub scientiam cadere non poluerant, decem generibus propriis definita scientiæ comprehensione claudantur* (2).

Quamobrem solemne fuit Philosophis prædicamentorum series disponere, quemadmodum Aristoteles, Pythagorei, Platonici et Epicurei inter veteres Philosophos fecerunt (3), et Kantius aliique inter recentiores (4).

Nobis placet hic Aristotelicam (5) prædicamentorum divisionem exponere, non quia nulla alia satis apta possit fieri, sed quia et bona est, et auctoritate SS. Clementis Alexandrini (6), Augustini (7), Isidori Hispalensis (8), Joannis Damasceni (9), Alberti Magni (10), Thomæ ac Bonaventuræ (11),

quæ animam habent, nec sunt animalia. Placet enim satis et arbutis animam inesse: itaque et vivere illa et mori dicimus. Ergo animantia superiorem tenebunt locum, quia et animalia in hac forma sunt et sata. Quædam anima carent, ut saxa. Itaque aliquid erit animantibus antiquius, scilicet corpus. Hoc si dividam, ut dicam corpora omnia aut animata esse aut inanimata, etiamnum est aliquid superius, quam corpus. Dicimus enim quædam corporalia esse, quædam incorporalia. Quid ergo erit, ex quo hæc deducantur?

(1) Lib. 3 *Instit. Rhetor.*

(2) Prælat in *Prædicamenta Arist.*

(3) Vide de his Conimbri., de *Prædic.* c. 4, quæst. 2. a. 3.

(4) De quibus consule P. Salvatorem Roselli, loc. cit. art. 1, et P. Bertoldum Hauser, *Philos. Ration.* t. 1, *Log.*, q. 4, a. 5.

(5) Sunt qui censent Aristotelem suam illam divisionem ab *Archita* Tarentino desumpsisse.

(6) *Stromat.* 8.

(7) *De Trinit.* lib. 5, cap. 7; et in lib. de *Decem Categor.*

(8) *Etymologiar.* lib. 2, cap. 26.

(9) *In sua Dialectica.*

(10) *De prædicamentis.*

(11) S. Bonaventur., in *Breviloq.*, p. 1, q. 4.

Casiadori (1) et Severini Boetii, universæque Scholæ consensu comprobatur (2).

Docem
Prædicamenta.

50. Secundum hanc ergo divisionem decem omnino numerantur prædicamenta, nempe *Substantia*, *Quantitas*, *Qualitas*, *Relatio*, *Actio*, *Passio*, *Quando*, *Ubi*, *Situs* et *Habitus*: quæ omnia Scholastici, memoriæ juvandæ causa, versiculis hisce concluderunt:

*Arbor sex servos, ardore refrigerat ustos:
cras ruri stabo, sed tunicatus ero.*

Arbor significat Substantiam; *Sex* Quantitatem; *servos* Relationem; *ardore* Qualitatem; *refrigerat* Actionem; *ustos* Passionem; *cras* Quando; *ruri* Ubi; *stabo* Situm; *Habitum* denique *tunicatus*.

Jam licet ad Metaphysicam spectet Prædicamentorum accurata pertractatio, debet nihilominus aliquid de ipsis etiam Logica delibare. Ad ipsam enim spectat tum varias prædicationes considerare, tum modum docere recte definiendi, dividendi, argumentandi. Ad totam autem hanc doctrinam opportunissima accidit aliqua, saltem rudior, de rebus omnibus, quæ in disputationem venire possunt, notitia (3). Quamobrem Aristoteles, S. Thomas, alique prisci Philosophi communissime aliquam de Prædicamentis tractationem in Logica instituebant.

(1) Lib. de *Art.*, et *discipl. liberal.* cap. 3.

(2) Non defuere tamen, qui hanc tot nominibus venerandam categoriarum divisionem aut respuerent aut etiam irriderent, potissimum ex quo Cartesianæ doctrinæ placita regnare in scholis ceperunt. Inter hos novatores auctor *Artis cogitandi* (*Logic. pars. 1.*, cap. 3) eo temeritatis progressus est, ut hanc categoriarum Aristotelicarum seriem reprehendat tamquam *arbitrariam*, utpote e *virii cujusdam imaginatione* profectam, *penes quem jus nullum ad leges aliis scribendas*, et tamquam *perniciosam*, cum *homines inducat ad inanes verborum cortices pro sincero fructu acceptandos, credendumque se omnia scire; modo dinumerare valeat quædam nomina significationis arbitrariæ quæ nullam claram distinctamque ideam imprimunt*. Ita doctrinam, quam tot viri doctissimi retro actorum sæculorum revocati fuerant, audacissimus scriptor iniquissime profligare contendit.

(3) Vide, si lubet, de his Suarez, *disp. Metaph.* 39, n. 1; Fonsec. lib. 5 *Metaph.* loc. cit.; Conimbric. et Tolet. in *Aristot. Prædicamenta*.

51. *Substantia* ergo trifariam potissimum accipi potest: a) *pro essentia* cujusque rei (1); β) *pro realitate ab accidenti distincta*; γ) *pro ente primo completo ac totali*. Prima acceptio omnibus omnino rebus convenire potest, nulla quippe est, quæ suam non habeat essentiam. Substantia vero in secundo sensu, est quidquid accidens non est, et vocatur *substantia metaphysica*. Tertia acceptio est propria substantiæ prædicamentalis.

Est igitur substantia prædicamentalis *ens completum per se stans*, seu *non indigens alio*, cui *tamquam subjecto inheret*. *Ens*, inquam, *completum*, quia entitates substantiales incompletæ non pertinent ad substantiæ prædicamentum *directe*, sed solum *indirecte* vel *reductive*, ut mox dicitur.

Dividitur hæc substantia in *primam* et *secundam*. Prima, seu singularis atque individua, est, quæ neque in subjecto est, neque de subjecto dicitur, ut *Petrus*, *hæc arbor*. Vocatur etiam *individuum* (2), et *suppositum* (3), et, si sit rationalis, *hypostasis* (4), ac *persona*. Substantia secunda est, quæ in subjecto non est, sed de subjecto dicitur, ut *homo*, *arbor*, *animal*, et generatim omnes substantiæ universales.

Ratio porro, cur substantia singularis nomen acceperit *primæ*, est quia ipsa *proprie*, *principaliter* et *maxime* *subst.*, ut loquitur Auctor Opusc. de *totius Logicæ Aristotelis Summa* (5). Etenim substare aliquid, seu subjectum esse alteri potest, vel *physice* et in essendo, vel *logice* et in prædicando, nimirum vel quatenus sit subjectum recipiens accidentia, vel quatenus recipit in propositione prædicationes. Et ratione prædicationis individuum certe maxime *subst.*, quia ipsum potest esse subjectum de quo prædicetur non modo accidens, sed etiam rationes substantiales generiæ et speciæ; recte quippe prædicatur de *Petro*, quod sit *albus*, et *homo* et *animal*,

Quid substantia.

Quotuplex substantia: prima et secunda.

Cur substantia singularis dicitur *primæ*.

(1) Vide, S. August. *De Civit. Dei*, lib. 12, cap. 2; S. Thom. Opusc. de *Ente et essentia*, cap. 1.

(2) S. Th. 1. p. q. 29, a. 1.

(3) Ideo quia *sub*jectur omnibus predicatis superioribus, ut habet S. Th. in 3.º dist. 10, q. 1. art. 2, question. 3.

(4) 1. p. q. 29, a. 2.

(5) *Totius Logicæ Arist. Summa*, tract. 2, de *Prædicamentis*, cap. 3.

et *vivens* etc.; individuum autem non potest prædicari de alio, saltem in prædicatione naturali. In essendo vero, quamquam et substantia universalis substet accidentibus, sed *primo et principalis* individuum. Quia accidentia, saltem quæ propria non sunt, sunt in specie ratione individui. Homo enim est *albus, sanus, doctus*, non ratione humanitatis specificæ, sed ratione individui (1).

Conveniunt nihilominus substantia prima et secunda in eo, quod neutra postulet subjectum, cui inhærere debeat ad hoc, ut possit existere.

Proprietates
substantiæ.

Proprietates substantiæ variæ recensentur sed præcipue sunt hæ, quarum expositionem ad Metaphysicam reservamus: α) *substantia non est in subjecto*; β) *substantia nihil habet contrarium*; ideoque duæ substantiæ sibi invicem contrariari non possunt immediate et per se; sed mediate tantum et ratione qualitatum quas sustentant: γ) *substantia non suscipit magis et minus*, intellige secundum intensionem; sed quidquid substantiæ alicui addatur secundum perfectionem intensivam, mutat illam in aliam substantiæ speciem: δ) *denique substantia est susceptiva contrariorum*, quatenus potest esse subjectum qualitatum contrariorum (2).

Quid quantitas.

52. Quantitas est *accidens extensionum substantiæ*, seu id per quod substantia habet partes extra partes. Unde ratione quantitatis dicitur substantia magna esse vel parva, *divisibilis in partes*, et *certæ cujusdam mensuræ*. Non est facile definire in quo stet essentia quantitatis; sed hujus controversiæ tractatio ad altiorem disciplinam spectat.

continua et
discreta

Quantitas dividi solet in *continuum et discretam*. Continua est illa, cujus partes communi vinculo clauduntur ununturque, et subdividitur in *lineam, superficiem et solidum*; itemque in *permanens et successivam*, prout ejus partes simul sint, vel nonnisi una post aliam.

Discreta quantitas est numerus.

Quantitatis pro-
prietates.

Hæ sunt præcipuæ proprietates quantitatis α): *non habere contrarium* β): *non suscipere magis et minus* γ): *esse rationem, cur duo aequalia vel inæqualia dicantur*.

(1) Vide dicta superius n. 47 et 48.

(2) Vide auctor. *Totius Log. Aristot. Summ.*, tract. 2 de Prædicam.

Qualitas est *accidens, per quod res dicuntur quales*, vel *accidens perfectivum substantiæ, tam in essendo, quam in operando*, ut *albedo, justitia* etc. (1).

Quid qualitas.

Dividitur communiter cum Aristotele in quatuor species. Prima est *habitus et dispositio*. Habitus, relictis aliis diversis acceptionibus, prout nunc sumitur, est qualitas bene vel male afficiens subjectum, quæ difficulter abjici potest, ut *scientia virtus*. Dispositio autem est qualitas bene vel male afficiens, quæ tamen facile removeri potest: v. g. *Sanitas, ægritudo*.

quatuorplex.

Prima species
qualitatis.

Altera species qualitatis est *potentia et impotentia naturalis*. Potentia naturalis est aptitudo seu vis insita a natura, qua facile quæque res agit, et contrariis resistit, ut *facultas intellectiva, vis comburendi* in igne. Impotentia naturalis est qualitas, qua ægre res aliqua agit, vel contrariis resistit, ut *imbecillitas naturalis, aut bebetudo, mollities* in butyro. Hæ duæ qualitates, ut patet, non differunt essentialiter, sed tantum accidentaliter, et secundum magis et minus intra eandem speciem. Utraque enim importat vim operativam naturalem, quæ, quando imbecillior justo est, nuncupatur impotentia (2).

altera,

Differt porro hæc altera species qualitatum a præcedenti, quia potentia atque impotentia qualitates naturales sunt, habitus autem et dispositio non (3).

Tertia species juxta Aristotelem est *patibilis qualitas et passio*. Patibilis qualitas est diu permanens qualitas, quæ sensum afficit, aut oritur ex motu, id est, advenit rei ex receptione alicujus formæ, sive nocivæ sive convenientis, ut v. g. *color nativus* cujusque, *amarities* in aceto (4) *Passio* est *brevi transiens qualitas*, quæ aut sensum movet, aut ex motu oritur, ut *rubor* ex verecundia, *pallor* ex timore existens in facie. Quare hæ quoque duæ qualitates accidentaliter tantum differunt, ratione nimirum durationis ac permanentiæ.

tertia,

(1) Vide Conimbric. In cap. 8 de Qualit. quæst. 1, a. 1. Cfr. S. Th. 1. 2. quæst. 49, art. 2; unde qualitas est *id secundum quod determinatur potentia subjecti secundum esse accidentale*.

(2) Conimbric. loc., nup. cit., quæst. 3, a. 2.

(3) Tolet. in exposition. textus Arist.; Conimbric. pariter in Comento text. Arist.

(4) Conimbric. in Comment. text. Arist.

quarta. Quarta species qualitatis est *forma* et *figura*. Forma est qualitas, quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ, ut *forma hominis, leonis*, quæ ex lineamentis corporis nascitur; unde ex forma dicitur aliquid *pulcrum* vel *turpe*. Figura est qualitas resultans ex terminatione quantitatis secundum se spectatæ, id est non habita ratione subjecti, in quo est, ut *triangulus, circulus*, et aliæ quæ a Mathematicis tractantur.

Proprietates qualitatis. Attributa seu proprietates qualitatis sunt: α) *habere contrarium*: β) *suscipere magis et minus*: γ) *esse fundamentum similitudinis* (1).

Quid relatio: Relatio est habitudo seu respectus unius ad aliud, ut *servitus, dominatio, paternitas, filiatio* etc. Res quæ refertur, dicitur *fundamentum*, res ad quam alia refertur, *terminus*, et id, per quod unum respicit aliud, ratio *fundandi*: ipsa demum extrema, seu fundamentum et terminus, vocatur *relativa* vel *relata*.

quotuplex. Dividitur relatio in *realem* et *rationis*. Realis est respectus unius ad aliud, independens ab opere rationis, ut *relatio effectus ad causam*, quæ certe non pendet a consideratione intellectus, sed ipsam antecedit. Relatio rationis est, quæ pendet a ratione, seu qua duo dicuntur ad invicem per opus rationis, ut relatio *identitatis, Dei ad creaturas*, etc.

prima divisio,

altera. Altera divisio relationis est in *mutuam* et *non mutuam*: quæ satis patent. Alias vero difficiliore in Metaphysicam relegamus.

Proprietates relationis. Attributa relationis varia distinguuntur: α) *Relativa dicuntur ad convertentiam*: quod non significat relativa ita *converti*, ut unum de alio vicissim possint prædicari, sed tantum significat relativa explicari mutuo solere, alterum per alterius respectum, licet non semper in eodem casu grammaticali. Hoc modo *servus dicitur domini servus, et dominus, servi dominus; duplum, dimidium duplum; et dimidium, dupli dimidium*.

β) *Relativa dicuntur esse simul natura et cognitione*. Quæ proprietates vera est, si relativa spectentur et sumantur forma-

(1) De toto hoc prædicamento videri potest auctor *Totius Logica Arist. Summa*, de *Prædic. qualitatis*.

liter nimirum *quatenus relativa sunt*, vel habent formam relationis, et si prout relativa cognoscantur. *Si enim esse relativi est ad aliud se habere... posito uno relativo, statim ponitur correlativum, et ideo posita se ponunt, et perempta se perimunt. Proprium autem relativorum est, ut qui diffinitè novit unum, diffinitè noscat et reliqua, Si enim diffinitio est oratio QUID EST ESSE rei significans, ad esse autem relativi requiritur necessario correlativum: qui ergo cognoscit esse unius relativi, oportet, quod cognoscat esse sui correlativi* (1).

Si autem relativa sumantur *materialiter*, seu secundum esse *proprium et absolutum* eorum, præscindendo ab ipsa forma relationis, qua afficiuntur, non est universaliter vera illa proprietas. Sic pater, *qua pater*, nec est, nec intelligi potest sine filio, sed *qua homo*, et est multo prius quam filius, et intelligitur sine eo.

γ) *Relativa dicuntur suscipere magis et minus et habere contrarium*. Id autem verum non est de omnibus, sed de non-nullis: *Relativa* inquit, auctor opusculi de *Totius Logica Aristotelis Summa*, quorum *fundamentum et terminus suscipiunt magis et minus, et contrarietatem, ipsam etiam suscipiunt magis et minus et contrarietatem: quorum vero fundamentum et termini non suscipiunt magis et minus nec contrarietatem, nec et ipsa suscipiunt* (2).

Actio est ratio *formalis, per quam aliquid dicitur agere*. Et dividitur in *immanentem* ac *transeuntem*. Immanens est, cuius terminus recipitur in ipso agente et in ipsa potentia, a qua elicitur, ut *intelligere*. Transiens est, cuius terminus est extra agens, vel extra potentiam, a qua producitur, ut *calefacere*.

Passio est ratio *formalis per quam aliquid patitur, aut formam aliquam recipit; ut caleferi*. Dividitur quoque in *immanentem* ac *transeuntem*, prout respondet actioni immanenti ac transeunti.

Attributa actionis et passionis sunt, *suscipere magis et minus* atque *etiam contrarietatem*. Nam *calefacere et frigefacere, caleferi et frigeferi* contraria sunt, et diversos habere possunt gradus.

(1) Vid. auctor. *Totius Log. Arist. Summ.* loc. cit. c. 5.

(2) Id. *ibid.*

Quid actio et quotuplex:

quid passio:

proprietates earundem:

Quid ubi, *Ubi est ratio formalis essendi hic vel alibi; ut esse in templo, in calo.*

Situs, *Situs est certa positio partium in ordine ad locum; ut sedere.*
Quando, *Quando est formalis ratio, per quam aliquid dicitur esse in hac vel illa duratione.*

Habitus, *Habitus est adjacentia vestimenti, sive proprie sive latius sumpti pro quolibet operimento corporis. Ita pallium, arma, aliaque similia sunt habitus.*

52. Nunc aliqua reddi potest ratio hujus divisionis in decem prædicamenta. Nam quidquid est in individuo et de illo prædicari potest, vel pertinet ad ejus essentiam, vel non. Si primum, habetur *Substantia*. Si est extra essentiam, aut illi intrinsicus inhæret, aut non. Si primum, vel convenit illi *absolute vel respectivæ*: si respective, habemus *Relationem*; si absolute, *Quantitatem et Qualitatem*, prout consequatur materiam aut formam. Si id, quod prædicatur de substantia individua, afficit illam extrinsecus; aut afficit illam in ordine ad potentiam activam, aut ad passivam, aut ad neutram. Si ad activam est *Actio*; si ad passivam, *Passio*. Si ad neutram; vel convenit per modum mensuræ vel non. Si non, existit *Habitus*. Si per modum mensuræ; aut temporis, aut loci, aut positionis partium in se, exurgunt prædicamenta *Quando, Ubi et Situs* (1).

Jam ut videas, quomodo possint ordinari prædicamenta in serie prædicamentali a supremo genere usque ad individua, accipe exemplum in *substantia*.

(1) Hæc est ratio divisionis, quam amplectitur S. Thomas, 5.^a *Metaphys.* lect. 9, et 3.^a *Physicor.* lect. 5. Cfr. Conimbric., qui aliam quoque rationem proponunt (De *Prædicam.* quaest. 2, art. 3); non enim est nostrum accuratius hæc examinare.

